

Centrum Ochrony Mokradel

ul. Żwirki i Wigury 101, CNBCh UW, pokój 1.135, 02-089 Warszawa

e-mail: cmok@bagna.pl, www.bagna.pl

Ocena potencjalnych skutków przyrodniczych planowanej eksploatacji węgla kamiennego ze złoża Sawin w rejonie Poleskiego Parku Narodowego - streszczenie

Piotr Chibowski, Paulina Dzierża, Łukasz Kozub

Konsultacja merytoryczna: Wiktor Kotowski, Grzegorz Grzywaczewski

Publikacja uzyskała finansowanie z projektu LIFE Unii Europejskiej

Warszawa, styczeń 2021

Wetlands
INTERNATIONAL

euRONATUR STIFTUNG

Wobec znacznego zaawansowania prac oraz procedur administracyjnych zmierzających do rozpoczęcia eksploatacji złoża Sawin w Lubelskim Zagłębiu Węglowym, Centrum Ochrony Mokradeł dokonało wstępnej oceny skali i kierunków zmian w środowisku przyrodniczym, które może ona spowodować, w szczególności w obrębie torfowisk. W raporcie, w oparciu o ogólnodostępne oraz niepublikowane źródła literaturowe, opisano, znajdujące się w zasięgu potencjalnego oddziaływania kopalni na złożu "Sawin", ekosystemy zagrożone degradacją lub zanikiem w przypadku realizacji tej inwestycji. Podjęto także próbę oceny w jaki sposób zmiany w środowisku spowodowanych budową i eksploatacją kopalni mogą wpłynąć na otaczające ją torfowiska. Jako, że dokumentacja geologiczna złoża, ani planowane metody jego eksploatacji nie zostały podane do publicznej wiadomości, prognozy oddziaływania na przyrodę oparto na kilku zakładanych scenariuszach wpływu inwestycji na środowisko, z których najważniejszymi i najbardziej prawdopodobnymi są to obniżenie zwierciadła wód gruntowych wskutek powstania leja depresyjnego oraz zalanie powierzchni terenu wskutek osiadania gruntów.

W opracowaniu uwzględniono trzy torfowiska leżące w zasięgu potencjalnego oddziaływania eksploatacji złoża Sawin: Bagno Bubnów i Bagno Staw, leżące bezpośrednio nad złożem w centralnej części obszaru objętego koncesją poszukiwawczą Sawin II 34/2014/p oraz Krowie Bagno, którego południowy skraj znajduje się na północnej granicy tego obszaru. Z analizy dostępnych źródeł przeprowadzonej na potrzeby niniejszego opracowania wynika, że łącznie na tych trzech torfowiskach występuje 112 rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, w tym 43 znajdujące się pod ścisłą ochroną gatunkową, przy czym w stosunku do 13 z nich nie ma możliwości zastosowania odstępstw od ochrony ze względów gospodarczych. Trzy gatunki są zagrożone wyginięciem na Lubelszczyźnie, a 20 w Polsce. Prawie połowa z nich to gatunki obligatoryjnie bagienne, dla których głównym zagrożeniem są zmiany warunków wodnych. Do najcenniejszych z nich należą: tłustosz pospolity dwubarwny *Pinguicula vulgaris ssp. bicolor* (endemit polski), goryczuszka gorzkawa *Gentianella amarella* (której tutejsza populacja szacowana jest na kilkadziesiąt tys. osobników) oraz błotna *G. uliginosa*, wierzba lapońska *Salix lapponum*, gnidosz królewski *Pedicularis sceptrum-carolinum*, kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata* i starodub łąkowy *Ostericum palustre* oraz, wymienione w załączniku I Dyrektywy 92/43/EWG (tzw. Dyrektywy Siedliskowej UE) i uwzględnione jako przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 Ostoja Poleska i Krowie Bagno, dzwonecznik wonny *Adenophora liliifolia*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*, aldrawanda

Wetlands
INTERNATIONAL

euRONATUR STIFTUNG

pęcherzykowata *Aldrovanda vesiculosa* i starodub łąkowy *Angelica palustris*). Bagno Bubnów jest też jednym z największych stanowisk kłoci wiechowatej (*Cladium mariscus*) w Polsce.

Omawiany obszar jest zamieszkiwany przez prawie 200 rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt. Wiele z nich jest chronionych prawem międzynarodowym i krajowym, w tym zakazem umyślnego płoszenia i obowiązkiem ustanawiania stref ochronnych. Szczególnie istotne są gatunki ściśle związane z otwartymi torfowiskami i podmokłymi, ekstensywnie użytkowanymi łąkami. Południowo-wschodnia eksklawa PPN jest jedną z najważniejszych ostoi wodniczki (*Acrocephalus paludicola*) – najrzadszego śpiewającego ptaka wędrownego na świecie. Na torfowiskach i otaczających je łąkach występują i wyprowadzają lęgi rzadkie ptaki brodzące: bekas kszyk (*Gallinago gallinago*), dubelt (*Gallinago media*) i kulik wielki (*Numenius arquata*), łąkowe: czajka (*Vanellus vanellus*), derkacz (*Crex crex*) i świergotek łąkowy (*Anthus pratensis*) i drapieżne: orlik grubodzioby (*Clanga clanga*) i błotniak łąkowy (*Circus pygargus*). Populacje tych gatunków zmniejszają się przez zanikanie optymalnych siedlisk. Podobnie jest w przypadku występujących na tym obszarze owadów, w tym kilka gatunków zagrożonych i zanikających motyli: czerwończyka nieparka (*Lycaena dispar*) i fioletka (*L. helle*) oraz modraszka nausitousa (*Maculinea nausithous*) i telejusa (*M. teleius*) oraz ważek: żagnicy zielonej (*Aeshna viridis*) i iglicy małej (*Nehalennia speciosa*). Gatunki te są wskaźnikami obszarów o charakterze naturalnym. Obszar znajdujący się pod wpływem oddziaływania planowanej kopalni jest też siedliskiem jedyne go krajowego żółwia - żółwia błotnego (*Emys orbicularis*). Każda znacząca zmiana stosunków wodnych, zarówno osuszenie tego obszaru, jak i jego zalanie w wyniku osiadania gruntów, spowoduje drastyczne zmniejszenie lub całkowity zanik siedlisk tych gatunków. Równie szkodliwe mogą być pośrednie skutki budowy i eksploatacji kopalni, takie jak wzrost liczby ludności, czy rozbudowa sieci drogowej i kolejowej, co zagrozi ciągłości populacji zwierząt i zwiększy ich śmiertelność w wyniku kolizji.

Opisywany obszar podlega ochronie prawnej o najwyższym możliwym statusie: w granicach ww. koncesji znajduje się w sumie 14 obszarów chronionych, a cztery kolejne oddalone są od jej granic nie więcej niż o 3 km. Przedmioty ochrony znacznej większości z nich to siedliska lub gatunki wodne lub wodno-błotne, zależne od stabilnych warunków wodnych. Granice koncesji obejmują obszar Poleskiego Parku Narodowego i Transgranicznego Rezerwatu Biosfery UNESCO „Polesie Zachodnie”, specjalnego obszaru ochrony siedlisk Natura 2000 Ostoja Poleska oraz obszar specjalnej ochrony ptaków Natura

Wetlands
INTERNATIONAL

euRONATUR STIFTUNG

2000 Bagno Bubnów. Poleski Park Narodowy jest obszarem wodno-błotnym o międzynarodowym znaczeniu, chronionym w ramach konwencji ramsarskiej.

Planowana eksploatacja złoża Sawin może mieć znaczący negatywny wpływ na wszystkie ekosystemy mokradłowe na omawianym obszarze. Spośród potencjalnych zagrożeń dla siedlisk mokradłowych, największym wydaje się powstanie leja depresyjnego obejmującego wody warstw górnokredowych i powierzchniowych poprzez pęknięcia w skałach, co może doprowadzić do opadania zwierciadła wód gruntowych na dużym obszarze. Dodatkowo, osiadanie terenu na skutek szkód górniczych może doprowadzić do zmiany i destabilizacji warunków hydrologicznych na powierzchni. Szczegółowe przewidzenie które z tych zjawisk zajdzie w jakim nasileniu i lokalizacji nie jest możliwe w ramach niniejszego opracowania wobec braku szczegółowych planów wydobycia; nie ulega jednak wątpliwości, że będą one następować. Występujące nad złożem, zależne od zasilania wodami podziemnymi, torfowiska niskie, reprezentujące chronione Dyrektywą Siedliskową siedliska przyrodnicze 7210 (torfowiska nakredowe) i 7230 (górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk), są szczególnie narażone na zaburzenia w funkcjonowaniu systemu wód podziemnych. Nawet niewielkie zmniejszenie intensywności zasilania tych ekosystemów w wodę może doprowadzić do ich przesuszenia, a co za tym idzie zaniku typowych elementów fauny i flory czy utraty funkcji ekologicznych (takich jak akumulacja i magazynowanie węgla). Skutki te mogą zostać spowodowane także przez zmiany zachodzące poza granicami torfowisk, w strefie ich zasilania. W dłuższej perspektywie czasu zmiany hydrologiczne mogą doprowadzić do zaniku większości walorów przyrodniczych, zachowanych do dziś w stanie bliskim naturalnemu, torfowisk alkalicznych Bagno Bubnów i Bagno Staw. Zniszczenie ekosystemów bagiennych doprowadzi również do utraty ich funkcji i usług ekosystemowych, z których jedną z najważniejszych jest wiązanie i magazynowanie węgla w torfie.

Rozpoczęcie wydobycia węgla kamiennego ze złoża Sawin jest również nieuzasadnione ekonomicznie, strategicznie i środowiskowo. Gwałtowne zmiany klimatu, zachodzące obecnie i w przyszłości, są spowodowane przede wszystkim przez antropogeniczną emisję gazów cieplarnianych, głównie dwutlenku węgla pochodzącego ze spalania węgla i innych paliw kopalnych. Redukcja emisji gazów cieplarnianych jest kluczowym krokiem w ograniczeniu negatywnych zmian klimatu i środowiska, których skutki, takie jak susze i fale upałów oraz gwałtowne ulewy, zaczynamy już obserwować w Polsce. Dobrze zachowane torfowiska magazynują wodę, dzięki czemu zmniejszają skutki

Wetlands
INTERNATIONAL

euRONATUR STIFTUNG

suszy oraz regulują lokalny klimat. Torfowiska są ponadto największym w biosferze lądowej magazynem węgla, trwale zmniejszając jego stężenie w atmosferze. Zmiany poziomu wody, które niechybnie spowoduje eksploatacja złóż węgla, najprawdopodobniej spowodują, że Bagno Bubnów i Bagno Staw, wskutek zaburzenia warunków hydrologicznych, z pochłaniaczy dwutlenku węgla staną się jego źródłami do atmosfery, dokładając się do emisji spowodowanych wykorzystaniem wydobytego węgla. Z punktu widzenia wartości przyrodniczych obszaru oraz funkcji ekosystemowych, jakie torfowiska pełnią w kontekście obecnego kryzysu klimatycznego, plany eksploatacji złoża Sawin należy uznać za niedopuszczalne.

Opracowanie zostało wykonane przez stowarzyszenie Centrum Ochrony Mokradeł na zamówienie Wetlands International-European Association i fundacji EURONATUR.

Wetlands
INTERNATIONAL

EURONATUR STIFTUNG